

Univerzita
Pardubice
Fakulta
filozofická

Katedra: religionistiky

Akademický rok: 2017/2018

Posudek vedoucího diplomové práce

Jméno autora: Bc. Martin Prokleška

Název tématu: Komunismus jako náboženství

Diplomová práce Martina Proklešky rozebírající problematiku komunismu jako [politického] náboženství v zásadě úspěšně plní úkoly a naplňuje požadavky stanovené v jejím zadání. Vyznačuje se ovšem také některými problematickými stránkami, a to již počínaje úvodní anotací, v níž se zcela zbytečně objevují např. údaje o tom, z kterých knihoven byla autorovi zapůjčena potřebná literatura.

Diskutabilní je i Úvod, v němž pisatel už předem uvádí některé prvky podle jeho mínění spojující komunismus s náboženstvími – např. „lidské oběti“, údajně přítomné „například i v židovství a křesťanství“, či „touhu podrobit si celý svět“, kterou se údajně komunismus podobá islámu.

Serióznější uvedení do problematiky představuje první kapitola nazvaná „Politická náboženství“, v níž se autor zabývá nejen možnými předchůdci komunismu v této roli počínaje kultem rozumu za Velké francouzské revoluce, ale i teoretickými otázkami spojenými s definováním politických náboženství a vztahů mezi nimi a náboženstvími „tradičními“. I když zde používá jen odbornou literaturu publikovanou v češtině, lze ocenit jeho znalost hlavních i méně známých relevantních titulů politologů, sociologů, historiků a filosofů od Emilia Gentileho přes Erika Voegelina až k T. G. Masarykovi.

Druhá kapitola „Kořeny komunismu“ vychází jak ze sekundární literatury, tak i z vlastní práce s texty Marxe a Engelse (kterých ovšem student použil méně, než by bylo záhodno). Je v ní mj. rozebrána možnost interpretovat marxistickou utopii jako radikálně přeznačenou podobu židovské a křesťanské teologie. V navazující třetí kapitole „Marxistická idea spásy“ se pak autor v tomto kontextu důkladněji věnuje vizi komunistické společnosti jako „ráje na zemi“.

Čtvrtá kapitola „Komunismus v Sovětském svazu“ je opět zpracována s využitím sekundární literatury i pramenných textů. U odkazování na Lenina je však nešikovné, že se z poznámek místy nelze dozvědět, z kterého konkrétního spisu příslušný výrok pochází. Při charakterizování Leninova postoje k náboženství by asi bylo na místě více rozlišovat mezi veřejně proklamovanými zásadami a tím, co se v Sovětském svazu od počátku reálně odehrávalo (protináboženský teror nebyl až dílem Stalina, jak by se z autorova výkladu mohlo zdát).

V zásadě však lze popis sovětského komunismu ocenit. Student v něm např. výmluvně poukazuje na paradoxní spojení potírání pravoslavného křesťanství na straně jedné a začleňování prvků pravoslavné religiozity typu uctívání ikon a relikvií do politického kultu zdánlivě ateistického státu na straně druhé. Pochybnosti nicméně budí závěr kapitoly, v němž jsou se „sovětskou formou vztahu k náboženství“ spojovány země jako Ázerbajdžán a Čína (s. 38).

Poslední tři kapitoly, představující jádro celé práce, jsou věnovány československému komunismu. Autorův výklad zde postupuje od přiblížení perzekuce různých náboženských vyznání (především katolické církve) v poúnorovém Československu přes rozbor tehdejšího politického náboženství k analýze jazyka používaného komunistickou propagandou. I když výběr témat a způsob jejich uspořádání není vždy bezproblémový, je nutné ocenit popis a religionistickou interpretaci širokého spektra fenoménů od „kultu osobnosti“ až po rituály typu prvomájových průvodů, spartakiád aj. i zasazení všech těchto fenoménů do celku symbolického univerza de facto náboženského rázu, jež bylo s komunistickou ideologií spojeno.

Domnívám se, že student opravdu splnil svůj úkol, jak sám konstatuje v Závěru, a v zásadě přesvědčivým způsobem ukázal možnost chápat komunismus jako náboženství, které má své rituály, objekty uctívání apod.

Bibliografie je svým rozsahem i uváděnými údaji adekvátní, nelze se však nepozastavit nad nejasným způsobem, jakým jsou v ní použité zdroje rozděleny na primární a sekundární literaturu. Jasně je jen to, že student nevyužil možnosti rozdělit použité zdroje na pramennou literaturu psanou komunistickými autory a sekundární odbornou literaturu, ale do obou oddílů zařadil zdroje obojího druhu. Oddíl označený jako „Sekundární literatura“ navíc není uspořádán abecedně podle příjmení autorů a některé údaje jsou v něm (např. u článků z časopisů) uváděny nestandardní formou. I v poznámkách pod čarou se formální náležitosti částečně odchyľují od jejich standardní podoby. U podivných bibliografických údajů typu „Die neue komitern, in: Der Monat...“ (s. 62) mám za to, že se v seznamu použitých zdrojů vůbec neměly objevit, protože je autor ve skutečnosti nepoužil, ale jen převzal ze sekundární literatury (viz pozn. 52 na s. 19).

Práce je přehledně rozdělena do kapitol, i když přehlednost jednotlivých částí je někdy už menší. Neprospívají jí např. ani často velmi dlouhé odstavce. Místy se v textu objevuje podivná terminologie (viz výraz „Varšavská vojska“ místo vojska zemí Varšavské smlouvy na s. 49). Pro Státní bezpečnost (StB) je používána zkratka STB (s. 42) i stb (s. 44). Lze však ocenit, že text zjevně prošel jazykovou korekturou.

Bez ohledu na dílčí výhrady hodnotím práci jako celek kladně. Navrhuji klasifikaci známkou C, tedy velmi dobře.

V Brně dne 11. července 2018

Doc. Mgr. Vít Machálek, Dr. Th.D.